

بررسی رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی، تعهد شهروندی افراد و مشارکت اجتماعی با حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر سمنان

حسام‌الدین هدایت‌زاده^۱، رامین بشیرخداپرستی^۲، هوشمند باقری قره‌بلاغ^۳،

محمد رضا غلامی^۴

چکیده

مفهوم حقوق شهروندی پدیده‌ای است که در عرصه‌ی سیاسی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است و احساس امنیت اجتماعی از حقوق مسلم شهروندی محسوب می‌شود که آگاهی از این حقوق می‌تواند، برای بهبود جوامع مفید باشد. مطالعه‌ی حاضر ضمن توجه به این موضوع، درصدد بررسی رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی، تعهد شهروندی افراد و مشارکت اجتماعی با حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر سمنان است. پژوهش حاضر، از نظر هدف کاربردی و از نظر جمع‌آوری داده‌ها، پیمایشی- توصیفی است. جامعه‌ی آماری پژوهش، ۲۵۵ نفر از شهروندان بالای ۱۵ سال در شهر سمنان هستند که به روش نمونه‌گیری کوکران انتخاب شده‌اند. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌ی مبتنی بر طیف لیکرت همچنین، برای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از مدلسازی معادلات ساختاری بر اساس نرم‌افزار Smart-Pls استفاده شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه‌ی اجتماعی، تعهد شهروندی افراد و مشارکت اجتماعی با

h.hedayatzade@urmia.ac.ir

anton_bucuresti@yahoo.com

h_bagheri@semnan.ac.ir

gholami2003@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۹۷/۵/۱۴

۱- استادیار گروه مدیریت دانشگاه ارومیه

۲- استادیار گروه مدیریت دانشگاه ارومیه

۳- دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی دانشگاه سمنان

۴- کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی دانشگاه یزد

تاریخ وصول: ۹۷/۲/۲۹

حقوق شهروندی رابطه‌ی معناداری داشته، علاوه بر این، سرمایه‌ی اجتماعی و مشارکت اجتماعی رابطه‌ی معناداری بر احساس امنیت اجتماعی دارد. و سرانجام بین حقوق شهروندی و احساس امنیت اجتماعی رابطه‌ی معناداری یافته شد.

کلیدواژه: حقوق شهروندی، سرمایه‌ی اجتماعی، تعهد شهروندی، مشارکت اجتماعی.

مقدمه

مفهوم حقوق شهروندی نخستین بار در اعلامیه‌ی حقوق بشر و شهروندی سال ۱۷۸۹ میلادی در فرانسه مطرح شد که پس از تصویب قانون اساسی ۱۷۹۱ میلادی قرار گرفت. اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر که در سال ۱۹۴۸ میلادی در مجمع سازمان ملل متحد به امضای کشورها رسید در بسیاری از موارد، از اعلامیه‌ی حقوق بشر و شهروندی فرانسه الهام گرفته است (دوستی و همکاران، ۱۳۹۵). برخلاف باورهای مردمی و اغلب سخنرانی‌ها، حقوق به طور طبیعی به مردم، ساکنان و شهروندان تعلق نمی‌گیرد. حقوق بشر از لحاظ اخلاقی به تنهایی به دلیل داشتن یک انسان متولد شده است (سنان^۱ و همکاران، ۲۰۰۸). بحث حقوق شهروندی و زمینه‌های آن در ایران بسیار مهم است زیرا تا زمانی که ماهیت حقوق شهروندی و انقلاب تاریخی آنها بیان نشود، شفاف‌سازی صورت نخواهد گرفت و نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم که حقوق شهروندی در ایران قابل مشاهده باشد (رجاعی‌پور و صفری^۲، ۲۰۱۵). آشنایی با مفهوم شهروندی به خوبی نشان می‌دهد که این ایده در اصل به حقوق اقتصادی و سیاسی دسترسی و مشارکت مربوط می‌شود و کسانی که برای پوشش حقوق اجتماعی فراسوی آنها حرکت می‌کنند، فقط ارتقای برابری را به منظور حمایت از یکپارچگی اقتصادی هدف قرار می‌دهند بنابراین، شهروندی به یک فرد حق مشارکت در قدرت سیاسی و برخورداری از حقوق مدنی و اجتماعی را می‌دهد (زارع و ملک‌پور، ۱۳۹۵). حقوق شهروندی دارای ابعاد مختلف مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و قضایی است. در اقتصاد و علوم اجتماعی در کنار سرمایه‌های انسانی، مالی، فنی و... سرمایه‌ی اجتماعی

1- Cnaan

2- Rajaii Poor & Safayi

موتور محرکه‌ی سایر سرمایه‌هاست و در فقدان آن دیگر سرمایه‌ها کارایی لازم را ندارند، وجود سرمایه‌ی اجتماعی مطلوب می‌تواند کمبودهای سایر انواع سرمایه را جبران کند، ولی عکس آن ممکن نیست (پروین، ۱۳۹۱). شهروندی مفهومی است که تقریباً مورد توجه همه‌ی جهانیان است، هم اصول فردی و هم اصول اجتماعی را در بر می‌گیرد. از آنجا که شهروندی در مورد روابط انسانی است، یک تعریف ساده و ایستا که برای همه‌ی جوامع و در همه‌ی زمان‌ها به کار رود، بر نمی‌تابد و این سؤال مطرح است که چه ترتیبات اجتماعی و سیاسی، بستر اعمال شهروندی را تشکیل می‌دهند. از سوی دیگر هرچند بحث حقوق شهروندی خاص شهرنشینان نیست و درباره‌ی غیر شهرنشینان نیز مطرح است ولی از آنجایی که متغیرهای مرتبط با آن مانند میزان دسترسی به وسایل ارتباط جمعی، تنوع عرصه‌های عمومی و میزان مشارکت در آنها، گستردگی طبقات متوسط و مرفه (کلدی و پوردهناد، ۱۳۹۱؛ ربانی و همکاران، ۱۳۸۵؛ قانع‌راد، ۱۳۸۹) در شهرها بیشتر وجود دارند، مطالعه‌ی این پدیده در سمنان از اهمیت خاصی برخوردار است.

منشأ اصطلاح سرمایه‌ی اجتماعی برای نخستین بار در جامعه‌شناسی برای تأکید بر اهمیت شبکه‌های بین شخصی قوی از روابط در حال توسعه‌ی اعتماد و همکاری مورد نیاز برای ساخت جوامع مورد استفاده قرار گرفت (دای^۱ و همکاران، ۲۰۱۵). امنیت به عنوان یکی از نیازهای فطری بشر، با جوهره‌ی هستی انسان، پیوندی ناگسستنی دارد. احساس امنیت و بهره‌وری از آرامش، ضروری‌ترین بستر خلاقیت‌ها، شکوفایی استعدادها، تعالی وجود و توسعه و تحول پایدار در عرصه‌های مختلف حیات فردی و اجتماعی است (امینی و همکاران، ۱۳۹۴). گرت^۲ (۲۰۰۵) در مقابل مفهوم امنیت، احساس امنیت را واکنش عاطفی به جرائم خشونت‌بار اجتماعی و آسیب‌های فیزیکی در نظر می‌گیرد (گرت، ۲۰۰۵). در زمینه‌ی امنیت و ضرورت آن برای زندگی، همین بس که دانشمندان آن را به مثابه‌ی یکی از نیازهای اساسی انسان در نظر می‌گیرند. تا هنگامی که

1- Dai

2- Gert

فردی معتقد باشد که در جامعه‌اش امنیت وجود ندارد، احساس امنیت نیز نخواهد کرد؛ حتی اگر هیچ امری امنیت وی را تهدید نکند. تا زمانی که شهروندی در شهر خود و از قدم زدن در کوچه‌ها و خیابان‌های آن، احساس آرامش نکند، احساس امنیت نیز نخواهد داشت و دائماً نگران بوده و تشویش و اضطراب وجود وی را فرا می‌گیرد؛ بنابراین نبود احساس امنیت نیز می‌تواند همان اثرات فقدان امنیت را داشته باشد (انتظاری و همکاران، ۱۳۹۴). در این میان نقش سرمایه‌ی اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی و احساس ایمنی چه از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرائم اجتماعی و بالطبع در کنار آن از جهت زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق تأثیرگذاری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار افراد اعمال می‌شود (بحری‌پور و همکاران، ۱۳۹۲) بنابراین یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌هایی که امنیت را ارتقا می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد سرمایه‌ی اجتماعی است. به علاوه نظام اجتماعی برای اینکه بتواند کارآمد باشد، نیازمند شهروندانی آگاه در حوزه‌ی حقوق شهروندی است تا با شناخت از حقوق خود آن را رعایت کرده و از مدیران اجرایی نیز آن را پیگیری نمایند (دوستی و همکاران، ۱۳۹۵). بنابراین از آنجا که احساس امنیت یکی از شاخص‌های جامعه سالم است، به نظر می‌رسد آگاهی شهروندان از حقوق خویش تأثیر زیادی بر احساس امنیت آن‌ها دارد. در این راستا، تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به این سؤالات است که اگر افراد جامعه به دنبال افزایش امنیت خود هستند، باید در راستای تقویت حقوق شهروندی، مشارکت و تعهدات فردی و اعتماد گام بردارند، زیرا بهبود و تقویت سرمایه‌ی اجتماعی در جامعه، باعث ایجاد و استحکام پیوندهای مرئی و نامرئی اجتماعی می‌شود؛ همچنین باعث فزونی حس اعتماد و مشارکت افراد جامعه می‌شود بنابراین؛ شناسایی میزان آگاهی شهروندان شهر سمنان از حقوق شهروندی و سنجش احساس امنیت اجتماعی آنها و همچنین بررسی تأثیر آگاهی از مشارکت، سرمایه‌ی اجتماعی و تعهدات شهروندی و سرانجام تأثیر حقوق

شهروندی بر احساس امنیت اجتماعی و ارائه‌ی راهکارها و پیشنهادهایی عملی برای ساماندهی و یا رفع مسأله، هدف این پژوهش است.

مبانی نظری و توسعه‌ی فرضیات پژوهش

تعهد شهروندی^۱

مارشال تعهد را جزء ضروری و لاینفک شهروندی بر می‌شمارد؛ برخلاف او شهروندی نیازمند یک احساس مستقیم از عضویت اجتماعی بر اساس وفاداری به مدینتی است که یک دارایی عمومی محسوب می‌شود. بنابراین، تعهد شهروندی یکی از ارکان اصلی شهروندی و مؤثر بر حقوق شهروندی در هر جامعه است (رمضان مقدم و اجاری و جانی‌پور، ۱۳۹۶). بنابراین شهروندی خوب مشخص‌کننده‌ی افرادی است که به طور کامل در تعهدات عضویتی درگیر هستند. از سوی دیگر تعهد یکی از ارکان اصلی شهروندی در هر جامعه است و یکی از منابع مهم تعهد و مسئولیت‌پذیری اخلاق است که دارای دو پایه‌ی اساسی: (نظری و عملی) است (فاطمی‌نیا و حیدری، ۱۳۸۷). تعهد تجلی همبستگی و پیوند ذهنی فرد با دیگران است و بر همین اساس نشانه سلامت یک جامعه را توانایی آن برای اتکای بر تعهدات به جای وظایف در حفظ لوازم جامعه می‌داند (حقیقتیان و عبدالهی، ۱۳۹۰). بنابراین به طور کلی می‌توان گفت که تعهد شهروند وضعیت‌ی احساسی، شناختی و رفتاری است که در شهروند التزامی نسبت به جمع، قواعد، نقش‌ها، هنجارها و ارزش‌ها ایجاد می‌کند و باعث می‌شود که فرد با انتظارات دیگران سازگار شود، اگرچه در این راه ممکن است متحمل هزینه نیز بشود (فاطمی‌نیا و حیدری، ۱۳۸۷). رمضان مقدم و اجاری و جانی‌پور (۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان "رابطه‌ی عوامل اجتماعی و آگاهی از قوانین با آگاهی از حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر رشت" نشان دادند که بین میزان تعهد شهروندی افراد با آگاهی از حقوق شهروندی رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد؛ از این رو می‌توان فرضیه‌ی زیر را پیشنهاد کرد:

فرضیه‌ی اول: بین تعهد شهروندی و حقوق شهروندی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

سرمایه‌ی اجتماعی^۱

سرمایه‌ی اجتماعی مفهومی نوین است، همچنین نشان‌دهنده‌ی ارتباطات میان افراد و ارزش حاصل از این ارتباطات است (کادیم^۲ و همکاران، ۲۰۱۲)؛ در نتیجه فرهنگ و اعتماد مداراست که درون آن شبکه‌های گسترده‌ی انجمن‌های داوطلبانه پدید می‌آید (پروین، ۱۳۹۱). سرمایه‌ی اجتماعی به عنوان یک پدیده‌ی مدیریتی محسوب می‌شود و در واقع نمی‌توان تصور کرد که سازمانی بدون وجود سرمایه‌ی اجتماعی بتواند وظایف خود را انجام دهد (ویلانوا و جوسا^۳، ۲۰۰۳). به طور کلی، سرمایه‌ی اجتماعی به منابع بالقوه و بالفعل که افراد از دانستن دیگران، که بخشی از یک شبکه‌ی اجتماعی است دست می‌آورند اشاره دارد (رمضانپور^۴ و همکاران، ۲۰۱۴). مشارکت در ارزش‌ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه‌ی اجتماعی نمی‌شود، چرا که این ارزش‌ها ممکن است ارزش‌هایی منفی باشد. سرمایه‌ی اجتماعی مجموعه‌ای از هنجارهای سیستم اجتماعی است که سبب افزایش همکاری اعضای آن جامعه و کاهش هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد؛ همچنین سرمایه‌ی اجتماعی عملکرد اقتصادی ملت‌ها، جوامع و سازمان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد و نوعی مهارت محسوب می‌شود (سمیدلاند^۵، ۲۰۰۸). با نگاه به حقوق یک جامعه می‌توان به بسیاری از ویژگی‌های آن جامعه پی برد. هیچ یک از پدیده‌های جامعه از جمله حقوق بی‌نیاز و بدون تأثیر از سرمایه‌ی اجتماعی نیست. سرمایه‌ی اجتماعی بر همه‌ی ابعاد جامعه جمله بر امتیازاتی که شهروند در جامعه باید از آن برخوردار باشد و نیز بر وظایف شهروندی، تأثیر غیرقابل انکاری دارد. از سوی دیگر رعایت یا عدم رعایت حقوق شهروندی باعث تقویت یا تضعیف سرمایه‌ی

-
- 1- Social capital
  - 2- Cadima
  3. Vilanova & Josa
  4. Ramezanpour
  5. smedlund

اجتماعی می‌شود. بدیهی است که ایجاد و کثرت و عملکرد مناسب نهادهای مردمی در گروه وجود اعتماد، تعهد و صداقت (سرمایه‌ی اجتماعی) در اعضای آن است (پروین، ۱۳۹۱). امنیت اجتماعی آرامش و آسودگی خاطری است که جامعه برای اعضای خود ایجاد می‌کند و از وظایف و اهداف هر جامعه محسوب می‌شود. در بحث امنیت اجتماعی و اخلاقی باید به وجود شالوده‌ی اخلاقی استثنائی که منبع تغذیه‌ای برای شهروندان آن جامعه محسوب می‌شود، اشاره کرد تا بتوان به ساماندهی فرهنگی در فضای اجتماعی دست یافت (بحری‌پور و همکاران، ۱۳۹۲).

برخی از ابعاد مهم سرمایه‌ی اجتماعی عبارتند از (طباطبایی‌نسب و باقری قره‌بلاغ، ۱۳۹۵):

۱. مشارکت و همدلی: مفهوم مشارکت، شرکت فعالانه‌ی افراد در حیات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است؛ همچنین شامل فعالیت‌هایی است که از طریق آن اعضای یک جامعه در امور محله، شهر و روستا به طور مستقیم و غیر مستقیم در شکل دادن حیات اجتماعی مشارکت دارند. همدلی یعنی به نیازها، احساسات و تقاضای دیگران توجه داشتن، نگران آنها بودن و احترام متقابل به دیگران گذاشتن. ۲. شبکه‌ها و هنجار مشترک: شبکه‌ی اجتماعی یکی از اشکال ضروری سرمایه‌ی اجتماعی در جهان امروز است، همچنین مجموعه‌ای از روابط شکل گرفته میان کارآفرینان و دیگران با اهداف فراهم نمودن منابع برای شروع یک سرمایه‌گذاری جدید هستند (رمضانپور و همکاران، ۲۰۱۴). افراد به وسیله‌ی شبکه‌های اجتماعی می‌توانند اطلاعات خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند و هدف آن‌ها کمک به بهتر شدن و تسهیل روابط و همکاری میان افراد و سازمان‌ها در مورد موضوعات مختلف از قبیل مباحث آموزشی و تجارت است (احرویلر و کیانی^۱، ۲۰۱۳). ۳. اعتماد اجتماعی: اعتماد عبارت است از تمایل به خطرپذیری در بطن اجتماع، بر اساس حس اطمینان به دیگران به گونه‌ای که آن‌ها بر اساس انتظار ما

پاسخ دهند و قصد آزردهی نداشته باشند. اعتماد از عناصر ضروری، تقویت همکاری و یک عنصر غیر اختیاری ناآگاهانه است که مستلزم پیش‌بینی رفتار یک بازیگر مستقل است (پوتنام^۱، ۲۰۰۰)؛ همچنین اعتماد جزء اصلی بعد کیفیت سرمایه‌ی اجتماعی است. ۴. انسجام اجتماعی: انسجام عبارت است از توافق جمعی میان افراد که حاصل پذیرش ارزش‌ها و بایدها و نبایدهای مشترک آن جامعه است. انسجام اجتماعی بدین معناست که افراد وحدت و یکپارچگی خود را حفظ نموده و در راه رسیدن به اهداف مشترک با یکدیگر تلاش کنند. هنگامی که انسجام و همبستگی در محیط کاری وجود داشته باشد، کارکنان با یکدیگر صمیمی‌تر رفتار می‌کنند (سرلک و سلام‌زاده^۲، ۲۰۱۴). ۵. تعاون و همکاری متقابل: همکاری متقابل بیانگر عملی گروهی است که اعضای یک سازمان با دیگران در جامعه در موارد مشترک برای کسب سود متقابل انجام می‌دهند. تعاون انگیزه‌ای است که شخص را ترغیب می‌کند تا در فعالیت‌های روزمره‌اش، خود را وقف خدمت به دیگران کند. ۶. هویت جمعی: هویت جمعی عبارت است از شناخت خود با توجه به ارزش‌های خاص و شناساندن خود بر اساس آن ارزش‌ها به دیگران. هویت زمانی رخ می‌دهد که افراد خود را با فرد دیگری یا گروه دیگر از افراد ببینند (ناهایت و گوشال^۳، ۱۹۹۸).

از خصیصه‌های مهم سرمایه‌ی اجتماعی این است که پیوند ارتباطی میان افراد و خانواده‌ها را تقویت می‌کند و موجب ارتقای همکاری و همبستگی میان اعضای جامعه می‌شود؛ در نتیجه همکاری جمعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و در نهایت قابلیت مدنی را نیز افزایش می‌دهد (تاجبخش و همکاران، ۱۳۹۲). پروین (۱۳۹۱) در تحقیق خود با عنوان «رابطه‌ی متقابل حقوق شهروندی و سرمایه‌ی اجتماعی» بیان کرد که اجرای حقوق قضایی شهروندی موجب شکوفا شدن سرمایه اجتماعی می‌شود. بحری‌پور و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق خود با «عنوان بررسی رابطه

1. Putnam
2. Sarlak & Salamzadeh
3. Nahapiet & Ghoshal

بین سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در شهرستان کاشان» نشان دادند که سرمایه‌ی اجتماعی شهروندان، بر احساس امنیت اجتماعی آنها تأثیرگذار است. همچنین ابعاد اندازه‌گیری شده از سرمایه‌ی اجتماعی یعنی اعتماد، شبکه‌ی مشارکت اجتماعی و آگاهی با احساس امنیت اجتماعی تفاوت معناداری دارد. در واقع افرادی که سرمایه‌ی اجتماعی بیشتری دارند، بیشتر احساس امنیت می‌کنند. نتایج پژوهش الماسی (۱۳۹۵) با بررسی عوامل مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان در شهر ایلام نشان داد که بین سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی، رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد بنابراین طبق مباحث و بررسی‌های فوق می‌توان فرضیه‌های زیر را مطرح ساخت:

فرضیه‌ی دوم: بین سرمایه اجتماعی و حقوق شهروندی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

فرضیه‌ی سوم: بین سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

مشارکت اجتماعی

مشارکت فرایندی است که از طریق آن مردم بر تصمیمات و منابعی که آن‌ها را متأثر می‌سازد اثر گذاشته و در آن سهیم می‌شوند (مسعودی و نوغانی، ۱۳۹۵). مطالعه‌ی مشارکت اجتماعی دارای سابقه‌ی دیرینه‌ای است و در دهه‌های اخیر به عنوان بعدی از منزلت اجتماعی قرار گرفته است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۰). علاوه، مشارکت به عنوان ابزاری برای خودشکوفایی، کاتالیزوری برای وحدت اجتماعی محلی، عامل جامعه‌پذیری سیاسی و نظامهای دینی غالب دیده شده است (پارکر، ۱۹۸۵). مشارکت اجتماعی موضوعی کاملاً ایدئولوژیکی و بازتاب اعتقادات ناشی از نظریه‌های اجتماعی و سیاسی در این باره است که جوامع چگونه باید سازماندهی شوند (میدجلی^۲ و همکاران، ۱۹۸۶). باوجود تمام تلاش‌های انجام شده در ایران، تا به حال فرآیند مشارکت به عنوان یک فرهنگ عمومی در اندیشه و عمل شهروندان، از جایگاه مناسبی برخوردار نیست یا

دست کم چندان پیرنگ نیست. مشارکت به عنوان یک کنش اجتماعی ریشه در باورها، نگرش‌ها و ارزش‌های اجتماعی افراد جامعه دارد؛ برای تحقق مشارکت افراد باید اعتماد، رضایت و آگاهی آنها را در فضای مناسب و مطمئن جلب کرد؛ در غیر این صورت مشارکت در شکل مفهومی و جامعه‌شناختی آن پدید نخواهد آمد یا در سطح بسیار نازلی قرار خواهد گرفت (حاتمی کاکش و همکاران، ۱۳۹۰).

اگر به روند شهرنشینی در شهر سمنان نگاهی جامعه‌شناسانه داشته باشیم در می‌یابیم که مردم این شهر به علت کویر بودن منطقه و مشکل کم آبی و... برای اشتغال مجبور به مهاجرت به شهرهای بزرگ‌تر شده‌اند، در پی آن مهاجرت روستاییان به شهر به شدت گسترش یافته و این موضوع با خود مسائل و مشکلات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی زیادی را به همراه داشته است. فائق آمدن بر همه‌ی این مشکلات مستلزم مشارکت اجتماعی شهروندان است و از مسؤولان به تنهایی‌کاری ساخته نیست. به عبارتی، مفهوم امنیت اجتماعی به اطمینانی بر می‌گردد که بیشتر آدم‌ها به تداوم تشخیص هویت خود و دوام محیط‌های اجتماعی و مادی کنش در اطراف خود دارند. نتایج تحقیقات احمدی (۱۳۸۳)؛ حاتمی کاکش و همکاران (۱۳۹۰) و زارع و ملک‌پور (۱۳۹۵) مؤید رابطه‌ی مثبت و معنادار بین مشارکت اجتماعی بر حقوق شهروندی هستند. نتایج پژوهش الماسی (۱۳۹۵) با بررسی عوامل مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان در شهر ایلام نشان داد که بین ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی (انسجام اجتماعی، مشارکت، اعتماد و همکاری متقابل) و احساس امنیت اجتماعی، رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. پارسونز^۱ در پایان شهروندی را نتیجه‌ی توسعه‌ی مدرنیته و دموکراتیک شدن جوامع می‌داند. او شهروندی را به سه مقوله‌ی مشارکت اجتماعی، عضویت اجتماعی و انسجام اجتماعی پیوند می‌دهد و شهروندی را با این سه مقوله‌ی کلیدی دارای نوعی احساس تعلق می‌داند (زارع و ملک‌پور، ۱۳۹۵) بنابراین از نظریه‌ی پارسونز این فرضیه‌ها استخراج می‌شود که:

فرضیه‌ی چهارم: بین میزان مشارکت اجتماعی و حقوق شهروندی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

فرضیه‌ی پنجم: بین میزان مشارکت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

حقوق شهروندی و احساس امنیت اجتماعی

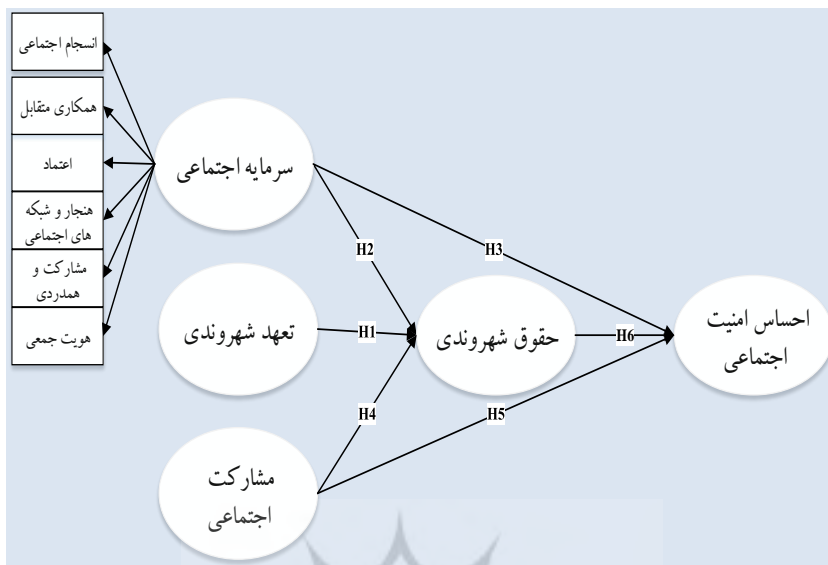
مفهوم شهروندی معمولاً با اصطلاح حکومت ذکر شده است و ظهور آن همزمان با ظهور دولت‌های اولیه است (رجاعی‌پور و صفری، ۲۰۱۵). حقوق شهروندی مجموعه‌ای از حقوق قانونی و رسمی است که برای یک جامعه‌ی معین تعریف شده است و در آن شهروند مدعی برخورداری از منابع ملی می‌شود. شهروند دارای منابع مهم اقتصادی چون مسکن، درآمد، منابع سیاسی، آزادی بیان و منابع فرهنگی چون تعلیم و تربیت و آموزش است (رمضان مقدم و اجاری و جانی‌پور، ۱۳۹۵). امنیت اجتماعی به حفظ ویژگی‌هایی اشاره دارد که بر اساس آن، افراد خود را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند (بوزان^۱، ۱۹۸۸). در فضاهای شهری احساس امنیت به این معناست که شهروندان بتوانند آزادانه جابجا شوند، با همشهریان خود ارتباط برقرار کنند و به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند (ناییبی و سلیمانی، ۱۳۹۶) و در واقع بدون احساس امنیت، فضای شهری عرصه‌ی حضور و تعاملات اجتماعی شهروندان نخواهد بود (طالب‌پور، ۱۳۹۶). احساس امنیت موضوعی است روان‌شناختی (وحید و همکاران، ۱۳۹۴)؛ وقتی انسان با شنیدن خبری در زمینه‌های گوناگون و با مشاهده‌ی رفتار یا اتفاقی که مستقیم یا غیر مستقیم با تعلقات و منافع مادی و معنوی وی در تضاد بوده و به نوعی خاطر جمعی، اطمینان‌ایمنی، آسودگی و آرامش قلبی او را تحت تأثیر قرار داده و ذهن او را درگیر کرده روبرو می‌شود، احساس ناامنی به او دست خواهد داد (تاجبخش و همکاران، ۱۳۹۲). تأمین و احساس امنیت اجتماعی یکی از حقوق مسلم شهروندان است که

آگاهی از این حقوق و سایر حقوق شهروندی به توسعه‌ی جوامع کمک می‌کند. تأمین امنیت اجتماعی و احساس این امنیت در افراد جامعه از مؤلفه‌های حقوق شهروندی است که باید توسط متولیان امر و به کمک شهروندان فراهم شود که آگاهی از حقوق شهروندی و مطالبه آن به مسؤلیت‌پذیری و احساس تکلیف نهادهای رسمی و غیررسمی برای رعایت این حقوق منجر می‌شود و در صورت رعایت حقوق شهروندی، در شهروندان نسبت به محیط پیرامون خود ذهنیت مثبت شکل می‌گیرد؛ در نتیجه احساس امنیت اجتماعی بیشتری پدیدار می‌گردد (دوستی و همکاران، ۱۳۹۵). می‌توان اذعان داشت که از یک سو اعتماد و اطمینان افراد برای برقراری روابط و تعاملات اجتماعی و از سوی دیگر میزان مشارکت‌شان در سطوح مختلف، می‌تواند بر میزان احساس امنیت اجتماعی تأثیرگذار باشد؛ همان‌گونه که واژه‌ی اجتماعی چنین معنایی را در خود نمایان می‌سازد (الماسی، ۱۳۹۵). نتایج تحقیقات دوستی و همکاران (۱۳۹۵) مؤید رابطه‌ی مثبت و معناداری حقوق شهروندی بر احساس امنیت اجتماعی است بنابراین می‌توان فرضیه‌ی زیر را مطرح ساخت:

فرضیه‌ی پنجم: بین میزان حقوق شهروندی و احساس امنیت اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

مدل مفهومی پژوهش

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

شکل (۱): مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی تحقیق

این مطالعه از لحاظ نتیجه‌ی کاربردی و از نظر هدف توصیفی، با روش پیمایشی و به صورت تک مقطعی انجام شده است. جامعه‌ی آماری پژوهش را شهروندان بالای ۱۵ سال در شهر سمنان تشکیل می‌دهند. مقیاس‌های تحقیق برای سنجش متغیرها ابتدا از مبانی نظری استخراج، سپس بر اساس نظر خبرگان از روایی صوری و محتوایی مقیاس‌ها بررسی و تأیید شد. به علاوه مطالعه‌ی پایایی برای صحت از روایی صوری بر روی تعدادی از نمونه‌ها انجام گرفت. همچنین برای اطمینان از پایایی مقیاس‌های سنجش مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شد که در جدول (۱) ارائه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود ضریب آلفای کرونباخ برای تمام مقیاس‌های تحقیق در سطح مطلوب است که نشان از اعتبار سنجش‌های پژوهش دارد.

جدول (۱) نتایج پایایی و منابع مقیاس‌های سنجش

متغیرهای پژوهش	ابعاد	تعداد سؤال	ضریب آلفای کرونباخ
سرمایه‌ی اجتماعی	انسجام اجتماعی	۲	۰/۷۳۲

۰/۷۵۹	۳	همکاری متقابل	اجتماعی
۰/۸۸۰	۳	اعتماد	
۰/۶۹۰	۲	شبکه و هنجار مشترک	
۰/۷۰۴	۲	مشارکت و همدردی	
۰/۸۹۰	۳	هویت جمعی	
۰/۸۳۱	۵	-	تعهد شهروندی
۰/۷۷۹	۵	-	مشارکت اجتماعی
۰/۷۵۵	۶	-	حقوق شهروندی
۰/۸۷۴	۵	-	احساس امنیت اجتماعی

برای تعیین حجم نمونه‌ی مورد نیاز از فرمول کوکران برای جوامع نامحدود استفاده شد که در تحقیق حاضر این حجم نمونه ۲۵۵ نفر بدست آمد که برای محاسبات صحیح‌تر به ۳۰۰ نفر ارتقا یافت که ۲۸۴ پرسشنامه از آنها قابل استفاده بود و پاسخگویان با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده در دسترس انتخاب شدند. مقدار واریانس از طریق نمونه مورد بررسی برای ۳۰ نفر ۰/۶۶۵ محاسبه شده و حجم نمونه از طریق محاسبات زیر تعیین گردید:

$$n = \frac{(1.96)^2 \times 0/665}{0.1^2} = 255$$

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق از طریق مدلسازی معادلات ساختاری انجام گرفته است. ابتدا نرمال بودن متغیرها از طریق آزمون کولموگروف-اسمیرنوف (K-S)، بررسی شد. با توجه به اینکه بعضی متغیرها غیر نرمال بودند، بنابراین از روش PLS برای مدلسازی معادلات ساختاری استفاده شد.

جدول ۲) نتایج آزمون نرمالیتی (کلموگروف اسمیرنوف)

وضعیت	سطح معناداری Sig	متغیرهای پژوهش
☐ غیر نرمال	۰/۰۰	سرمایه‌ی اجتماعی
☐ غیر نرمال	۰/۰۰	تعهد شهروندی
☐ غیر نرمال	۰/۰۰	مشارکت اجتماعی
☐ غیر نرمال	۰/۰۰	حقوق شهروندی
☐ غیر نرمال	۰/۰۰	احساس امنیت اجتماعی

بارهای عاملی با محاسبه‌ی مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌گردد. برای بررسی مدل، ابتدا ضرایب بارهای عاملی متغیرهای آشکار محاسبه گردید. ضرایب مذکور در جدول شماره‌ی (۳) نشان داده شده است.

جدول شماره‌ی (۳) بار عاملی متغیرهای آشکار

متغیر	ابعاد	سوال	بار عاملی	متغیر	سوال	بار عاملی

۰/۶۰۱	Q21	مشارکت اجتماعی	۰/۹۳۱	Q1	انسجام اجتماعی	سرمایه‌ی اجتماعی
۰/۷۸۰	Q22		۰/۹۲۶	Q2		
۰/۷۷۸	Q23		۰/۸۸۲	Q3	همکاری متقابل	
۰/۷۹۴	Q24		۰/۸۸۹	Q4		
۰/۷۴۸	Q25		۰/۸۹۸	Q5		
۰/۸۱۸	Q26	حقوق شهروندی	۰/۸۹۰	Q6	اعتماد	
۰/۸۲۷	Q27		۰/۹۰۱	Q7		
۰/۸۴۰	Q28		۰/۸۶۹	Q8		
۰/۸۰۴	Q29		۰/۹۰۰	Q9	شبکه و هنجار	
۰/۸۲۱	Q30		۰/۹۰۴	Q10	مشترک	
۰/۷۴۱	Q31	۰/۹۱۷	Q11	مشارکت و همدردی		
۰/۸۶۵	Q32	احساس امنیت اجتماعی	۰/۹۰۳	Q12	هویت جمعی	
۰/۸۴۴	Q33		۰/۸۶۹	Q13		
۰/۸۵۰	Q34		۰/۸۸۹	Q14		
۰/۸۵۰	Q35		۰/۸۷۶	Q15		
	۰/۸۳۳	Q36	۰/۸۶۰	Q16	تعهد شهروندی	
			۰/۸۴۶	Q17		
			۰/۸۳۶	Q18		
			۰/۸۴۸	Q19		
			۰/۴۵۹	Q20		

همان طور که اطلاعات جدول (۳) نشان می‌دهد بار عاملی کلیه‌ی متغیرها در حد قابل قبول (بالاتر از ۰/۴) است. این بدان معناست که ضریب همبستگی متغیرهای آشکار در برآورد متغیر پنهان مربوط به خود از توانایی لازم برخوردارند و در نتیجه نشان‌دهنده‌ی این است که روایی سازه‌ی مدل مورد قبول واقع شده است. برای بررسی مدل ابتدا به

برازش بیرونی و در مرحله دوم به برازش درونی و در آخر به برازش کلی مدل پرداخته شده است.

جدول ۴) شاخص‌های برازش مدل بیرونی

شاخص‌های برازش مدل بیرونی	حد مطلوب	انجام اجتماعی	همکاری متقابل	اعتماد	شبکه و همکار مشترک	مشارکت و همدردی	هویت جمعی	تعهد شهروندی	مشارکت اجتماعی	حقوق شهروندی	احساس امنیت اجتماعی
آلفای کرونباخ	> ۰/۷	۰/۸۳	۰/۸۶	۰/۸۶	۰/۷۷	۰/۷۹	۰/۸۵	۰/۸۳	۰/۷۹	۰/۸۹	۰/۹۰
ضریب پایایی ترکیبی	> ۰/۷	۰/۹۲	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۸۹	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۸۸	۰/۸۵	۰/۹۱	۰/۹۲
میانگین واریانس استخراجی	> ۰/۵	۰/۸۶	۰/۷۹	۰/۷۸	۰/۸۱	۰/۸۲	۰/۷۷	۰/۶۱	۰/۵۵	۰/۶۵	۰/۷۱

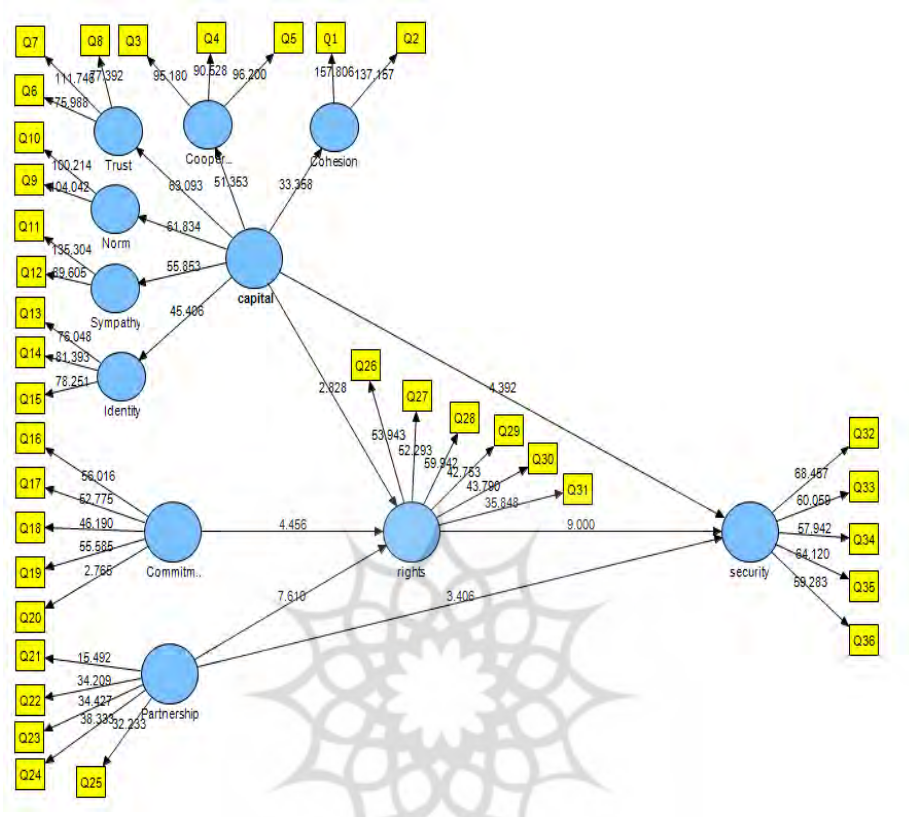
برای ارزیابی شاخص‌های سنجش و اعتبار مدل از شاخص‌های میانگین استخراج شده، پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. همانطور که ذکر شد نتایج جدول بالا نشان می‌دهد تمام مقادیر بالا از حد مطلوب بالاتر است. برای بررسی روایی و اگر، میزان رابطه‌ی یک سازه با شاخص‌های در مقایسه‌ی رابطه‌ی آن سازه با سایر سازه‌ها، به وسیله ماتریس فورنل لارکر نشان داده می‌شود. در این روش تنها متغیرهای پنهان درجه-ی اول در ماتریس وارد می‌شوند. جدول (۵) نتایج این بررسی را نشان می‌دهد.

جدول ۵) روایی و اگر (روش فورنل لارکر)

متغیرهای پژوهش	انجام اجتماعی	همکاری متقابل	اعتماد	شبکه و همکار مشترک	مشارکت و همدردی	هویت جمعی	تعهد شهروندی	مشارکت اجتماعی	حقوق شهروندی	احساس امنیت اجتماعی
انجام اجتماعی	۰/۹۲									
همکاری متقابل	۷	۰/۸۸								
			۰/۷۷							

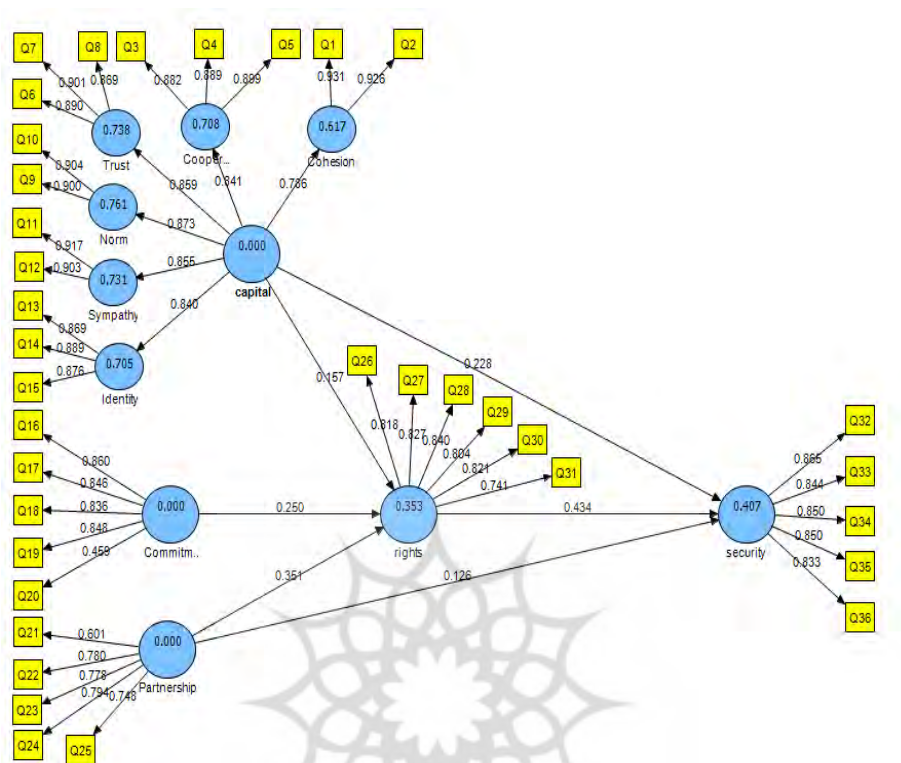
	۷	۸							
اعتماد	۰/۵۷	۰/۵۸	۰/۸۸						
	۴	۴	۳						
شبکه و هنجار	۰/۵۸	۰/۶۳	۰/۷۷	۰/۹۰					
مشترک	۴	۴	۳	۰					
مشارکت و	۰/۵۶	۰/۶۵	۰/۲۶	۰/۷۴	۰/۹۰				
همدردی	۳	۲	۸	۴	۵				
هویت جمعی	۰/۵۳	۰/۵۹	۰/۶۶	۰/۷۰	۰/۶۹	۰/۸			
	۳	۶	۶	۵	۷	۷۷			
تعهد شهروندی	۰/۳۵	۰/۴۲	۰/۵۵	۰/۵۴	۰/۵۷	۰/۵			
	۴	۱	۵	۶	۹	۱۰	۰/۷۸۱		
مشارکت	۰/۲۱	۰/۲۰	۰/۲۶	۰/۲۷	۰/۲۲	۰/۲			
اجتماعی	۰	۹	۸	۱	۶	۹۷	۰/۳۶۰	۰/۷۴	۱
حقوق شهروندی	۰/۲۹	۰/۳۱	۰/۳۶	۰/۳۶	۰/۳۷	۰/۳			
	۲	۸	۹	۷	۶	۳۹	۰/۴۶۹	۰/۴۸	۰/۸۰
احساس امنیت	۰/۳۳	۰/۳۴	۰/۳۷	۰/۴۱	۰/۳۹	۰/۳			
اجتماعی	۸	۶	۶	۲	۷	۷۵	۰/۴۹۲	۰/۴۰	۰/۵۸
								۰/۸۴	۲

برای محاسبه‌ی این ماتریس مقدار جذر AVE متغیرهای مکنون در پژوهش حاضر که در قطر اصلی ماتریس قرار گرفته‌اند، از مقدار همبستگی میان آن‌ها که در خانه‌های زیرین و چپ قطر اصلی قرار گرفته‌اند باید بیشتر باشد. بر اساس جدول (۵) مشاهده می‌شود که متغیرهای مکنون در مدل، تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارند تا با سازه‌های دیگر و روایی واگرایی مدل در حد مناسبی است.

شکل ۲) مقادیر T-value مدل تحقیق

در شکل بالا، اعداد مشخص شده بر روی فلش‌ها نشان‌دهنده‌ی مقادیر T-value است. برای آزمون فرضیات در سطح اطمینان ۰/۹۵، مقادیر بزرگ‌تر و مساوی قدر مطلق ۱/۹۶، به معنای وجود ارتباط معنادار بین دو متغیر است. برای رابطه بر اساس مثبت یا منفی بودن این مقادیر تعیین می‌گردد.

شکل ۳) ضرایب مسیر و بارهای عاملی مدل تحقیق

در شکل (۳) ضرایب مسیر که بیانگر شدت رابطه است مشخص شده است. اعداد روی مسیرها نشان‌دهنده‌ی ضریب مسیر، اعداد داخل دایره برای متغیرهای درون زا R^2 مقدار (نشان از تأثیری که متغیرهای مستقل بر یک متغیر وابسته می‌گذارند) و اعداد روی فلش های متغیرهای پنهان، بیانگر بارهای عاملی است. در مدل آزمون شده ابتدا معنادار بودن ضرایب مسیر و بارهای عاملی در سطح ۰/۹۵ بررسی شد که مطابق شکل (۳) مشاهده می‌شود که تمام بارهای عاملی در این سطح اطمینان معنادار هستند.

برازش مدل کلی

مدل کلی شامل هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری می‌شود و با تأیید برازش آن، بررسی برازش در یک مدل کامل می‌شود. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای این معیار معرفی شده است.

جدول ۶) برازش مدل کلی

سازه‌ها	انجماء اجتماعى	همكارى متقابل	اعتماد	شبكه و هنجار مشتركى	مشاركت و همدردى	هويت جمعى	تعهد شهروندى	مشاركت اجتماعى	حقوق شهروندى	احساس امنيت اجتماعى
Communalities	۰/۸۶	۰/۷۹	۰/۷۹	۰/۸۱	۰/۸۳	۰/۷۷	۰/۶۲	۰/۵۵	۰/۶۵	۰/۷۲
R Square	۰/۶۲	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۷۶	۰/۷۳	۰/۷۰	-	-	۰/۳۵	۰/۴۱

روش محاسبه GOF :

GOF	$\sqrt{\text{Communality} \times R^2} = \sqrt{0/739 \times 0/627} = 0/680$	برازش قوی مدل
-----	--	---------------

بررسی فرضیات تحقیق

ملاک تأیید فرضیه‌های پژوهش این است که ضرایب مسیر مثبت و آماره t بالاتر از ۱/۹۶ باشد. در جدول (۷) نتایج بررسی فرضیه‌ها ارائه شده است:

جدول ۷) بررسی فرضیات پژوهش

نتیجه آزمون	آماره $t < 1/96$	ضریب مسیر	مسیر
تأیید ✓	۴/۴۵	۰/۲۵۰	تعهد شهروندی - حقوق شهروندی (H1)
تأیید ✓	۲/۸۲	۰/۱۵۷	سرمایه‌ی اجتماعی - حقوق شهروندی (H2)
تأیید ✓	۴/۳۹	۰/۲۲۸	سرمایه‌ی اجتماعی - احساس امنیت (H3)
تأیید ✓	۷/۶۱	۰/۳۵۱	مشارکت اجتماعی - حقوق شهروندی (H4)
تأیید ✓	۳/۴۰	۰/۱۲۶	مشارکت اجتماعی - احساس امنیت اجتماعی (H5)
تأیید ✓	۹/۰۰	۰/۴۳۴	حقوق شهروندی - احساس امنیت اجتماعی

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی، تعهد شهروندی افراد و مشارکت اجتماعی با حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر سمنان را مورد مطالعه قرار می‌دهد. در این تحقیق مشاهده شد متغیر تعهد شهروندی بیش از ۲۵ درصد بر حقوق شهروندی تأثیر مثبت دارد؛ بدین صورت که هر چقدر میزان تعهدات شهروندی شهروندان سمنان افزایش یابد و آنها از قوانین بیشتر آگاهی داشته باشند، طبعاً میزان آگاهی‌شان از حقوق شهروندی نیز افزایش پیدا می‌کند. این یافته با یافته‌های رمضان مقدم و اجاری و جانی‌پور (۱۳۹۵) همسویی دارد. نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم و سوم نشان می‌دهد که سرمایه‌ی اجتماعی با حقوق شهروندی و احساس امنیت اجتماعی رابطه‌ی مثبت و معناداری دارند. در واقع؛ تحقیقات پیشین نشان داده‌اند که اجرای حقوق قضایی شهروندی موجب شکوفا شدن سرمایه‌ی اجتماعی می‌شود. از طرف دیگر مهم‌ترین مزیت سرمایه‌ی اجتماعی این است که پیوند ارتباطی میان افراد و خانواده‌ها را تقویت می‌کند و این پیوند موجب ارتقای همکاری و همبستگی میان اعضای جامعه می‌شود و در نتیجه همکاری جمعی، اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی و در نهایت قابلیت مدنی را نیز افزایش می‌دهد؛ این نتایج با نتایج تحقیق بحری‌پور و همکاران (۱۳۹۲) همخوانی دارد. علاوه بر این؛ اعتماد پیوند میان افراد را تقویت می‌کند، در ضمن موجب ارتقای همبستگی جمعی میان اعضای جامعه می‌شود و با گسترش اعتماد اجتماعی قابلیت مدنی و ذهنی افراد نیز افزایش می‌یابد. همچنین پارامتر اعتماد اجتماعی از بین ابعاد سرمایه اجتماعی از اثرگذارترین متغیرها بر احساس امنیت افراد به شمار می‌رود بنابراین، هرچه اعتماد در بین مردم جامعه بیشتر، باشد احساس امنیت نیز بیشتر خواهد شد در نتیجه؛ سرمایه‌ی اجتماعی با ایجاد و گسترش پیوند و شبکه‌های روابط اجتماعی و مشارکت میان افراد جامعه، موجب افزونی احساس امنیت اجتماعی می‌شود. بررسی نتایج آزمون فرضیه‌ی چهارم و پنجم نمایانگر رابطه‌ی مثبت و معناداری بین مشارکت اجتماعی با

حقوق شهروندی و احساس امنیت اجتماعی است. زیرا، هر چه مشارکت اجتماعی در بین افراد جامعه بیشتر باشد، احساس امنیت نیز ارتقا خواهد یافت. علاوه بر این؛ هرچه میزان مشارکت اجتماعی بیشتر باشد، میزان آگاهی از حقوق شهروندی بیشتر می‌شود که نتیجه پژوهش حاضر مبنی بر ارتباط بین مشارکت اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی با یافته‌های پژوهش‌های زارع و ملک‌پور (۱۳۹۵) همسویی دارد. با زندگی در جامعه و به وسیله‌ی مشارکت اجتماعی به عنوان عنصر اجتماعی این زندگی، علائق مشترکی پدید می‌آید که حفظ و نگهداری آنها امر مشارکت را برای هر یک از افراد جامعه اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. در مجموع با توجه به یافته‌های این پژوهش دلایل مهم افزایش احساس امنیت اجتماعی افراد جامعه شهر سمنان و اثربخشی فعالیت افراد این جامعه‌ی آماری را می‌توان، داشتن احساس درونی مثبت به جامعه‌ی خود، افزایش انگیزش به حل مسائل و مشکلات خود، افزایش مشارکت افراد در تصمیم‌گیری‌ها و داشتن روابط مناسب بین افراد جامعه و همکاران خود دانست. به علاوه، مشارکت افراد جامعه در تولید امنیت اجتماعی ابزار بسیار مهمی برای بالا بردن احساس امنیت است بنابراین، پیشنهاد می‌شود فرصت‌هایی برای شهروندان برای بهبود و توسعه‌ی ارزش‌های اجتماعی مانند عدالت و اصول حقوق انسانی؛ آموزش دموکراسی و قانون به شهروندان، با هدف رعایت آن‌ها در عرصه‌های مختلف زندگی فراهم آورند. با توجه به اینکه شهروند فعال کسی است که مشارکت را وظیفه‌ی خود می‌داند، فرض بر این است که آگاهی، در فراگرد تبدیل شدن ساکنان شهر به شهروندان فعال و مشارکت-جو نقشی اساسی دارد. در نتیجه هدف این است که شهرداری با به کارگیری برخی آموزش‌های مردمی، بستر مشارکت بیشتر شهروندان را فراهم نماید. سرانجام نتایج فرضیه‌ی ششم این پژوهش نشان می‌دهد حقوق شهروندی با احساس امنیت اجتماعی رابطه‌ی معناداری دارد که این با نتایج تحقیق دوستی و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی دارد. حقوق شهروندی دارای رابطه‌ی مثبت و تأثیرگذاری بر احساس امنیت اجتماعی است. فرض بر این است که آگاهی از حقوق شهروندی به عنوان یکی از پارامترهای مهم و

تأثیرگذار در برقراری احساس امنیت اجتماعی محسوب می‌شود؛ به این معنا که شهروندان زمانی که از حقوق مدون خود اطلاع داشته باشند، برای دستیابی به آن برنامه‌ریزی کرده، برای تأمین آن با همکاری و مشارکت با تولیدکنندگان، احساس مسئولیت می‌کنند و ارائه‌دهندگان خدمات امنیت اجتماعی نیز با مشارکت و همکاری افراد جامعه با هزینه‌های کمتر مادی و معنوی به وظایف خود عمل می‌کنند و زودتر به اهداف خود در راه خدمت‌رسانی به جامعه می‌رسند. به طور کلی، ایجاد امنیت اجتماعی یکی از سازه‌های مهم حقوق شهروندی است. در نتیجه این دو پارامتر (حقوق شهروندی و امنیت اجتماعی) با هم ارتباط دارند و سعی و کوشش به منظور افزایش آگاهی شهروندان از شیوه‌های تأمین امنیت، به عنوان یکی از حقوق مسلم شهروندی، باعث ایجاد احساس خوشایند اجتماعی می‌شود.

منابع

- احمدی، منصور. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش شهروندان به مشارکت در اداره امور شهرها (مطالعه‌ی موردی: شهر فرخ شهر از توابع استان چهارمحال و بختیاری)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ازکیا؛ مصطفی و غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۰). بررسی رابطه‌ی بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان‌یافته‌ی روستاییان در نواحی روستایی شهرستان کاشان، **اقتصاد کشاورزی و توسعه**، شماره‌ی سی و ششم، صص: ۲۰۶-۱۷۴.
- امینی، محمدتقی؛ پیرعلی، علیرضا و سیادت، سعیده. (۱۳۹۴). راهبردهای بهبود احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان شهر شیراز)، **فصلنامه‌ی مطالعات جامعه‌شناختی شهری**، سال ۵، شماره‌ی ۱۵، صص: ۶۲-۲۷.
- انتظاری، علی؛ اسدپور، عهدیه و احمدی آهنگ، کاظم. (۱۳۹۴). احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن با تأکید بر نقش پلیس در شهر نور، **فصلنامه‌ی انتظام اجتماعی**، شماره‌ی ۴، صص: ۳۴-۷.

- بحری‌پور، عباس؛ ذوالفقاری، ابوالفضل و رستگار خالد، امیر. (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در شهر کاشان، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال اول، شماره‌ی ۴، صص: ۱۰۹-۸۹.
- پروین؛ فرهاد. (۱۳۹۱). رابطه‌ی متقابل حقوق شهروندی و سرمایه‌ی اجتماعی، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره‌ی نود و پنج، صص: ۶۶-۴۷.
- تاجبخش، غلامرضا؛ جوانمرد، کرم‌اله و طرفی، علیرضا. (۱۳۹۲). تحلیل رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در شهر حمیدیه، فصلنامه‌ی مطالعات امنیت اجتماعی، شماره‌ی ۳۳، صص: ۴۵-۱۳.
- حاتمی کاکش؛ فرزین، رضایی؛ احمد و شارع‌پور، محمود. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی شهروندان شهر مسجد سلیمان، نشریه‌ی توسعه اجتماعی، دوره‌ی ششم، شماره‌ی دوم، صص: ۷۸-۶۱.
- حقیقتیان، منصور و عبداللهی، منیژه. (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر تعهد اجتماعی در بین دانش-آموزان مقطع دبیرستان شهر اصفهان، نشریه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی ایران، سال سوم، شماره‌ی چهارم، صص: ۷۵-۶۶.
- دوستی؛ ایرج، مجتبابی؛ کاظم و آهی، پرویز. (۱۳۹۵). تأثیر آگاهی از حقوق شهروندی بر احساس امنیت اجتماعی در شهر تهران، پژوهشنامه‌ی نظم و امنیت انتظامی، سال نهم، شماره‌ی سوم (پیاپی سی و پنجم)، صص: ۱۰۰-۷۹.
- ربانی، رسول؛ حقیقتیان، منصور و اسماعیلی، محمد. (۱۳۸۵). بررسی عوامل اجتماعی-فرهنگی و میزان آگاهی افراد از حقوق شهروندی در شهر اصفهان، نشریه‌ی علوم اجتماعی، سال اول، شماره‌ی ۱، صص: ۱۰۶-۸۵.
- رمضان مقدم و اجاری، یاسمن و جانی‌پور، مجتبی. (۱۳۹۶). رابطه‌ی عوامل اجتماعی و آگاهی از قوانین با آگاهی از حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر رشت. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۰ (۳۴)، ۳۳-۴۹.
- زارع؛ ذکریا و ملک‌پور، فاطمه. (۱۳۹۵). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر آگاهی از حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر سنندج، فصلنامه‌ی پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال یازدهم، شماره‌ی چهارم، صص: ۱۸۰-۱۶۱.

- طالب‌پور؛ اکبر. (۱۳۹۶). رابطه‌ی فضاهای بی‌دفاع شهری با احساس امنیت اجتماعی (مطالعه‌ی موردی: شهروندان شهر تهران). *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، دوره‌ی هفتم، شماره ۲۲، صص: ۱۵۶-۱۳۵.

- طباطبایی‌نسب، سید محمد و باقری قره‌بلاغ، هوشمند. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر هوش هیجانی بر عملکرد سازمانی با توجه به نقش میانجی سرمایه‌ی اجتماعی (مورد مطالعه: اداره‌ی کل آموزش و پرورش ارومیه)، تحقیقات مدیریت آموزشی، سال هفتم، شماره‌ی چهارم، پیاپی ۲۸، صص: ۱۱۶-۹۵.

- فاطمی‌نیا؛ سیاوش و حیدری، سیامک. (۱۳۸۹). عوامل مرتبط با تعهدات شهروندی، رفاه اجتماعی، شماره‌ی سی و هشتم، صص: ۶۴-۴۱.

- قانع‌راد، محمد امین. (۱۳۸۹). تهران، شهر نقابداران: چرا در تهران ماشین‌گردی جایگزین بلوار گردی شده است، ماهنامه‌ی مهرنامه، سال اول، شماره‌ی ۳، خرداد، صص: ۲۱۶-۲۱۵.

- کلدی؛ علیرضا و پوردهناد، نگار. (۱۳۹۱). بررسی میزان آگاهی و نگرش دانشجویان نسبت به حقوق شهروندی در تهران، *مطالعات شهری*، سال دوم، شماره‌ی ۴، صص: ۵۸-۲۹.

- الماسی، مسعود. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان در شهر ایلام، *مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان*، سال ۱۴، شماره ۱، صص: ۱۰۳-۱۲۷.

- مسعودی؛ حمید و نوغانی، محسن. (۱۳۹۵). شورای اجتماعی محلات شهر مشهد: مشارکت شهروندی بهینه‌ی محله‌مبنا، *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، دوره‌ی ششم، شماره‌ی بیستم، صص: ۹۱-۶۹.

- نایی؛ هوشنگ و سلیمانی، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی رابطه‌ی وضعیت کالبدی-فضایی، جرم و احساس امنیت در فضاهای شهری (مطالعه‌ی موردی پیاده‌روها در شهر خرم‌آباد، *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، دوره هفتم، شماره ۲۲، صص: ۲۲-۱.

- Ahrweiler, M. and T. Keane. (2013). Innovation networks, *Mind & Society*, Vol.12, No.1, pp. 73-90.
- Buzan, B., & Waever, O. (1998). *Liberalism and security: The contradictions of the liberal Leviathan*. Copenhagen Peace Research Institute.

- Cadima, R. Ojeda, J. & Monguet, J.M. (2012). Social Networks and Performance in Distributed Learning Communities, *Educational Technology & Society*, Vol.15, No.4, pp.296-304.
- Cnaan, R. A., Draine, J. N., Frazier, B., & Sinha, J. W. (2008). The limits of citizenship: Rights of prisoners and ex-prisoners in USA. *Departmental Papers (SPP)*, 136.
- Dai, W. D., Mao, Z. E., Zhao, X. R., & Mattila, A. S. (2015). How does social capital influence the hospitality firm's financial performance? The moderating role of entrepreneurial activities. *International Journal of Hospitality Management*, 51, 42-55.
- Gert, V. B. (2005). Fear of Crime: Feeling (un) safe and (in) secure in the Risk Society. *Retrieved on 20th July*.
- Midgley, J., Hall, A., Hardiman, M., & Narine, D. (1986). *Community participation, social development and the state*. Methuen.
- Nahapiet, J. & S. Ghoshal. (1998), Social capital, intellectual capital and the organizational advantage, *Academy of management Review*, 232, pp: 242-266.
- Parker, R. N. (1983). Measuring social participation. *American Sociological Review*, 864-873.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Rajaii Poor, M., & Safayi, S. (2015). History of Citizenship Rights in Iran. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 4(1), pp-229.
- Ramezanzpour, S., Amiriyani S. & Shirazy, A.N.M. (2014). Investigation of the Relationship between Entrepreneurial Opportunity Recognition and Entrepreneurial Capitals, *International Journal of Asian Social Science*, Vol.4, No.5, pp.598-613.
- Sarlak, M. A., Salamzadeh, Y. (2014). Analyzing the Impacts of Informal Organizations on Formal Routines in a Networked Organization, *Journal of Asian Scientific Research*, Vol.4, No.12, pp.768-783.
- Smedlund (2008). The knowledge system of a firm: social capital for explicit, tacit and potential knowledge; *journal of knowledge management*, vol 12, no 1, pp. 63-77.
- Vilanova, Eva Puente & Josa, Roger Torrella (2003). Social capital as a managerial phenomenon. Working Paper, *Tampere University of Technology*.

پیوست (۱) پرسشنامه

مؤلفه	ابعاد	سوالات
سرمایه اجتماعی	انسجام اجتماعی	همشهریان من به راحتی با همدیگر کنار می‌آیند.
		همشهریان من بسیار با هم صمیمی هستند.
	همکاری متقابل	علاقه‌مندم برای رسیدن به یک هدف مشترک کار کنم.
		معتقدم موفقیت جمعی بهتر از موفقیت فردی است.
	اعتماد	در شهر ما تمایل به راه حل‌های همکاریانه، زیاد است.
		به نظر من بیشتر مردم قابل اعتمادند.
		آدم تا از کسی بدی ندیده باید به او اعتماد کند.
	مشارکت و همکار و همیار	به نظرم نباید به هر کسی اعتماد کرد.
		می‌توانم از دوستانم وقتی به آن‌ها نیاز دارم کمک بگیرم.
	همکاری متقابل	اگر مریض شوم احتمال دارد دوستانم به عیادت من بیایند.
		به قول و وعده دوستانم امیدوارم.
	هریت جمعی	ارتباط با دیگران موقعیت‌های زیادی برای عضویت در گروه‌های اجتماعی را فراهم می‌کند.
احساس می‌کنم با دیگران رابطه خوبی دارم.		
تعهد شهروندی	-	آیا ارزش‌های خانواده شما با ارزش‌های دوستان هماهنگ می‌باشد؟
		مقابل معیارها و ارزش‌های جامعه خود احساس تعهد و تکلیف می‌کنم.
		بنظرم افراد اگر نسبت به جامعه خود احساس وظیفه کنند عاملی مهم در پیشرفت اجتماع خواهند بود.
		مسئولیت‌پذیری باعث آرامش روانی و امنیتی جامعه می‌گردد.
		به نظر من طبقه اجتماعی فرد تأثیری در جایگاه او در اجتماع ندارد.
		هر فرد در جامعه باید احساس مسئولیت نسبت به هم‌نوعان خود داشته باشد.
		به نظر من فعالیت‌های داوطلبانه منجر به افزایش تعهد فرد نسبت به یکدیگر می‌شود.
		عضویت در انجمن‌های صنفی باعث ایجاد نوع مشارکت و تعهد برای فرد می‌شود.
		میزان مشارکت اجتماعی فرد به فرهنگ، باورها و تصور محیط پیرامون او بستگی دارد.
		احساس بی‌قدری در جامعه منجر به کاهش مشارکت اجتماعی می‌شود.
		به نظر من بی‌عدالتی در جامعه عامل مهمی برای کاهش مشارکت اجتماعی افراد می‌باشد.
		به نظر من پاداش و مجازات رفتار یک فرد تعیین‌کننده ادامه رفتار و میزان مشارکت اجتماعی او می‌باشد.
حقوق شهروندی	-	میزان آگاهی از حق شرکت در انتخابات
		میزان اطلاع از حمایت‌های قضایی مانند، برخورداری از وکیل، حق دادخواهی و مراجعه به دادگاه
		اطلاع از آموزش و پرورش رایگان در صورت نیاز
		میزان اطلاع از مزایای بهداشت و درمان مانند، برخورداری از خدمات بهداشتی و درمانی و بیمه‌های درمانی
احساس امنیت اجتماعی	-	میزان آگاهی از حق دارا بودن تابعیت
		میزان آگاهی شما از آزادی اندیشه مانند: آزادی عقیده، آزادی مذهب و...
		گاهی احساس می‌کنم ممکن است مورد هجوم قرار بگیرم.
		دسترسی به مأموران نیروی انتظامی در هر موقعیتی امکان‌پذیر است.
		از اینکه شب به تنهایی بیرون بروم، می‌ترسم.
من از قدم زدن در پیاده‌روها و خیابان‌ها متنفرم.		
قتل و جنایت در شهر بیداد می‌کند.		